

Piraten tegen ridders

Elk jaar herdenkt Malta dat de Maltezer ridders, die hier in de 16de eeuw de dienst uitmaakten, het Turkse gevaar in 1565 definitief hebben afgewend. Dé grote held van dat moment was grootmeester Jean de la Valette. **Joost Vermeulen** vertelt hoe hij internationale roem vergaarde.

Dagelijks trekken duizenden toeristen door de enorme Sint-Jansokathedraal in Valletta, de hoofdstad van Malta. Ze vergapen zich aan het waanzinnige barokke interieur, de kleurrijke mozaïekvloeren en twee beroemde schilderijen van Caravaggio: 'De onthoofding van Johannes de Doper' en 'De schrijvende Sint-Hiëronymus'. De kleine crypte schuin onder het hoofdaltaar is echter vrijwel altijd verlaten. Naar verluidd daalt jaarlijks op de avond voor 8 september, de nationale feestdag van Malta, een select gezelschap de smalle trappen af naar een tamelijk simpele tombe in het halve duister daar. In eerbiedige stilte herdenken dan de premier en de bisschop van Malta en de grootmeester van de Maltezer ridderorde de nationale held die er sinds 1568 begraven ligt: Jean de La Valette. In het schemerdonker lezen ze de tekst op zijn marmeren sarcofaag: 'Hij die ooit de gesel van Afrika en Azië en het schild van Europa was, waar hij met zijn heilige wapens de barbaren verdreef, is de eerste die werd begraven in deze geliefde stad, waarvan hij de stichter was.'

Strategisch gelegen

Op 8 september 1565 staarde de 71-jarige Jean Parisot de La Valette, grootmeester van de orde der johannierridders en daarmee heerser over Malta, 's ochtends vanaf de zwaar beschadigde borstwering van fort Sint-Angelo in de verte. Hij was in afwachting van wat weleens de laatste grote aanval op de murw gebukte muren van het fort zou kunnen zijn. Sint-Angelo was met de forten Sint-Michael en Birgu aangelegd sinds de komst van de johannieter orde naar Malta, drie decennia eerder. Ze stonden aan de oostoever van de enige, grote, natuurlijke haven aan de noordkant van het eiland. Verder bestonden de verdedigingswerken uit fort Sint-Elmo aan de westkant van deze haven en een reeks wachttorens en kleinere forten langs de hele kust. Ze waren opgezet om de

Muurschildering in Valletta van de zegevierende naamgever Jean de la Valette (1494-1568). Elk jaar wordt de aftocht van de Turken in 1565 nationaal herdacht. Op 8 september, het feest van Il-Vitoria (de overwinning), trekken lange processies door de stad en is er 's avonds een enorm vuurwerk boven het nu geheel gerestaureerde fort Sint-Angelo (Wikimedia Commons).

Barbarijse zeeroovers uit Noord-Afrika tegen te houden. Deze piraten vielen ook soms de Spaanse kust aan; ze waren bondgenoten van het Osmaanse rijk dat met Spanje streed om de hegemonie in de Middellandse Zee. Omdat Malta zo strategisch gelegen was, bevond zich naast oorlogsschepen van de ridders ook een Spaanse oorlogsvloot in de haven. De Turkse sultan Süleyman I vond Malta echter óók aantrekkelijk en zag de fortenbouw en uitbreiding van de havencapaciteit met lede ogen aan. Hij beraamde een invasie. La Valette was zich van het gevaar bewust, waarschuwde de paus en de vorsten van Frankrijk, Spanje en Sicilië herhaaldelijk en vroeg om steun: geld, materiaal, maar vooral man-

Door Valette's overwinning kon Malta zich economisch ontwikkelen.
Aquarel Louis Ducros, Rijksmuseum Amsterdam.

schappen had hij nodig. Onderling gekrakeel maakte dat hij telkens nul op het rekest kreeg en slechts kon beschikken over wat Maltese vrijwilligers, enkele honderden ridders en een handjevol Spaanse en Italiaanse huurlingen toen in juni 1565 de grote invasie uiteindelijk kwam.

Turkse invasiemacht

Het kleine leger hield het evengoed vier zomermaanden vol tegen het 40.000 man tellend Turkse invasieleger dat ten oosten van de grote haven aan land ging, maar op 8 september leek het einde nabij. De meeste forten waren gevallen en het zag er slecht uit voor de verdedigers die zich in het laatst overgebleven fort Sint-Angelo hadden verschanst. Nog een stormloop van de Turken zou fataal zijn.

Alleen kwam er geen aanval meer. Er hing een bijna spookachtige stilte over de haven. Het Turkse legerkamp aan de overzijde van de baai leek verlaten. Was het een valstrik? La Valette aarzelde maar stuurde uiteindelijk drie ervaren ridders op verkenning. Volgens de annalen van de johannieter orde die na La Valette zijn bijgehouden, dankte de grootmeester God op zijn knieën na de terugkeer van zijn verspieders en gaf hij opdracht om de enige klok die nog in de vestingstoren hing te luiden: Malta was bevrijd van de gesel van de islam, God had gezegevierd.

Aanzienlijke verliezen

Waarom trokken de Turken zich in het zicht van de overwinning plotseling terug? Was het bericht doorgedrongen dat de langverwachte Spaanse hulpstroepen waren geland? Was er hongersnood in het Turkse kamp uitgebroken omdat drie voorraadschepen ten prooi waren gevallen aan Venetiaanse kapers? Waren de leiders het onderling oneens over de strategie? Was het moreel van de Turkse troepen te laag geworden door de dood van hun aanvoerder en het onverwacht heftige verzet in het Maltezer fort? Vreesde men de naderende winter? Al deze verklaringen zijn geopperd, maar historici hebben het echte antwoord nog steeds niet gevonden. Zeker is dat op 8 september 1565 het Turkse leger aan een gehaaste en wanordelijke aftocht begon, nog extra gehinderd door een onverwachte en snelle actie van de Spaanse hulpstroepen. Zij vielen de Turken in de rug aan en brachten hen aanzienlijke verliezen toe.

Aantrekkelijk epos

Malta vierde in 1565 de overwinning maar in de rest van Europa heerste vooral verbazing over deze sensationele afloop. Al vrij snel deed een verhaal de ronde over een kleine groep ridders onder leiding van een heldhaftige aanvoerder die een onoverwinnelijk geachte tegenstander wist te verslaan – een aantrek-

De Maltezer ridderorde

Tijdens de kruistochten verenigden geestelijken in het Heilig Land zich in enkele ridderorden. De Orde van Sint-Jan van Jeruzalem (met Johannes de Doper als schutspatroon) of johannieter orde werd in 1113 erkend door de paus. De orde verwierf grote bezittingen in het Midden-Oosten en Europa (door schenkingen). Het hoofdkwartier was eerst in Jeruzalem, daarna in Akko, en toen deze stad in 1291 in handen viel van de moslims, verhuisde de orde naar Cyprus en vervolgens naar Rhodos. In 1522 ging ook Rhodos voor de johannieters verloren. De ridders zwierven door Zuid-Italië tot keizer Karel V hun in 1530 het eiland Malta schonk. Sindsdien spreken we meestal van de orde der Maltezer ridders. Hij houdt zich tegenwoordig vooral bezig met zieken- en armenzorg.

Maltezer ridder, 19de-eeuwse weergave, Rijksmuseum Amsterdam.

kelijk epos dat steeds bekender werd en almaar spectaculairder vormen aannam. Zo kreeg La Valette een steeds belangrijker rol toebedeeld. Hij zou zelfstandig honderden aanvallers hebben gedood en hij zou ook zelf het kanon hebben bediend dat het dodelijke salvo afvuurde dat het leven kostte aan de aanvoerder van de Turken, de beruchte piraat Dragut.

Jean de la Valette werd voor de christelijke wereld hét symbool van de oorlog tegen de Turken, die op vele fronten werd gevoerd, en dit legde zijn orde geen windeieren. Tot aan de invasie was de positie van de ridders op Malta nog ronduit zwak geweest. Sommige Europese vorsten hadden vanwege machtspolitieke overwegingen bezwaar dat de orde in 1530 het eiland kreeg van keizer Karel V (zie kader). De koning van Sicilië weigerde steun te verlenen zolang een slepende belastingkwestie niet was opgelost. De Venetiaanse doge had omwille van de handel moeite met het zeer agressieve anti-Turkse beleid op Malta. Venetië koos overigens toen de Turken Malta binnenvielen, direct partij voor de ridders en bestookte de aanvoerlijnen van de Turken voortdurend.

Dankzij de overwinning kreeg La Valette alsnog de politieke en materiële steun waarom hij al jaren vroeg. De orde beschikte daardoor na 1565 over voldoende middelen om de forten rond de grote haven te herstellen en te versterken en om een nieuwe stad te bouwen. Natuurlijk werd die vernoemd naar de held van het beleg, de man die ook grotendeels verantwoordelijk was voor het ontwerp: La Valette.

Joost Vermeulen is journalist.

